

насамперед, національних пріоритетів. Без цього локомотив науки у розвитку економіки так і залишиться стояти на місці.

Закон «Про НАН України» має виходити з того, що науково-дослідний інститут є основною ланкою структури Академії. Правовий статус цих інститутів теж потребує вдосконалення у рамках НАН України. Висловлювані час від часу думки про передачу академічних інститутів університетам не є конструктивними і суперечать національному досвіду організації науки.

Казахи вже спіткнулися на цій проблемі. На початку 90-х років вони ліквідували академічні науково-дослідні інститути, частково передали їх університетам. Тепер відновлюють ці установи в системі Національної академії наук.

У переважній більшості країн СНД і Східної Європи подібні експерименти не проводилися. Щодо країн Західної Європи, то й тут помітні процеси утвердження саме

академічної форми організації науки. Система науково-дослідних інститутів, зокрема, діє у складі Австрійської академії наук, Німецького Товариства Макса Планка тощо. На цьому фоні нам не слід приймати необачних рішень, щоб не наламати дров.

Нарешті, Закон «Про НАН України» має стати актом держави, спрямованим на підвищення престижу наукової діяльності і посилення соціального захисту працівників Академії. Йдеться, зокрема, про комплекс заходів, що стосуються стимулів і мотивацій, створення необхідних умов для життя і праці науковців, їх належне пенсійне забезпечення тощо.

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України свого часу розробив Концепцію Закону України «Про НАН України». Тепер ми працюємо над проектом самого закону. Хотілося б сподіватися, що новий склад Верховної Ради з розумінням поставиться до розвитку академічної науки і прийме відповідний закон.

**П.П. ТОЛОЧКО,
академік НАН України,
директор Інституту археології НАН України**

Свій виступ я хотів би почати з констатації факту зростаючого інтересу української громади до своєї історії, зокрема до історії давньої. Здавалося б, потрібно тільки радіти з цього, але, на жаль, маємо тут більше смутку, аніж радощів. Інтерес цей виявився значною мірою деформований особливостями нашого національно-патріотичного сприйняття минулого. Багато хто чомусь вирішив, що саме минуле мусить легітимізувати нашу сьогодишню суверенність. А коли так, то воно однозначно має бути, по-перше, одвічно українським, а, по-друге, — на рівні світових стандартів.

Цю особливість нової соціальної кон'юнктури чітко вловили деякі українські белетри-

сти, зокрема і з дипломами кандидатів та докторів історичних наук. Вони, а часто-густо, це ті самі люди, які з ентузіазмом оспівували минуле життя, почали викидати на книжковий ринок праці, у яких стверджується україноцентричне розуміння історії. Україна оголошується в них родоначальницею найдавніших цивілізацій світу, а українці — у своїй сучасній етнокультурній іпостасі — мало не одвічним народом.

Причому у давній історії українським оголошується не все, що було на сучасній території України, а лише те, що було кращим. Прикладом цього є Трипільська культура, яка стала нині мало не символом України. Про менш яскраві тогочасні культурні явища,

яких у межах території сучасної України було близько двадцяти, ніхто й не згадує. Ще парадоксальнішою є ситуація з трактуванням скіфської епохи. Національно-патріотична думка схильна ототожнювати з давніми українцями степових кочовників, котрі належали до іранської мовно-культурної сім'ї, а пращурів українців слід шукати серед лісостепових народів тогочасної України.

Варто відзначити, що міфологізація давньої вітчизняної історії, яка активно стимулюється певними колами української політичної і творчої еліти, спостерігається і в освітянській сфері. У деяких вищих навчальних закладах, у тому числі і столичних, серед писемних джерел вивчають відверті фальсифікації. Серед них і так звана «Велесова книга». Знаменитий юридичний кодекс часів Київської Русі, який має назву «Руської правди», вивчається як «Українська правда». Київська Русь називається «Українською державою», а київські правителі — Ольга, Володимир, Ярослав — українськими князями. Часом доходить до абсурду, коли представників однієї князівської родини відносять до різних етносів. Володимир Мономах — українець, а його син Юрій Довгорукий та онук Андрій Боголюбський — москалі. Такий поділ давньоруських князів, які називали себе «єдиного деда внуками», не міг їм наснитися й навіть у страхітливому сні.

Навіщо це робиться? Від одного відомого українського поета почув таку відповідь: для того, щоб допомогти українцям швидше усвідомити себе як спадкоємців давньої і славної історії. У російській мові така позиція визначається формулою: «ложь во благо». Насправді жодного блага від подібних фальсифікацій немає. Таке «самозвеличення» скоріш підважує наш органічний зв'язок з минулим, аніж стверджує його. У писемних джерелах, вітчизняних і зарубіжних, наші пращури називаються «русами» або «русичами», їхня держава — «Руссю». Відмовляючись від цих давніх етнонімів і політонімів, замінюючи їх на сучасні, ми, власне, ставимо

під сумнів і самі джерела, і наше до них ставлення. Це погана послуга українській історії.

Ще один, і також деформований, інтерес до минулого пов'язаний з незвичайною любов'ю нових українців до археологічних старожитностей. Деякі з них зібрали колекції, які можуть посперечатися із музейними. Звичайно, зібрали несправедливо і незаконно, з допомогою «чорних археологів». У цивілізованій Європі, до якої ми прагнемо всією душею, така діяльність однозначно засуджується. Це засвідчив, зокрема, Берлінський конгрес (2003), присвячений нелегальній археології. Вона кваліфікується як елементарне пограбування національного надбання. Адже, згідно із законодавством багатьох європейських країн, археологічні пам'ятки є державною власністю. Крім того, діяльність «чорних археологів» і їхніх роботодавців-колекціонерів позбавляє речі їх наукової інформації, оскільки вони вилучаються з археологічного контексту і, як правило, не мають паспортних даних.

На жаль, у нашій країні приватні колекціонери користуються статусом найбільшого сприяння. Вони оголошуються мало не єдиними рятівниками історико-культурної спадщини. Для експонування їхніх колекцій надаються кращі виставкові зали України. Виставки відвідують високопосадовці, чим, власне, легітимізують цю незаконну діяльність.

Спроба вкласти її у певні законодавчі рамки ні до чого не привела. Після прийняття Закону «Про охорону археологічної спадщини», підготовленого спеціалістами-археологами, Міністерство культури у співдружності з Комітетом Верховної Ради з питань культури і духовного відродження домоглися схвалення іншого нормативного акта, альтернативного першому. Тепер маємо хаос і в законодавчому забезпеченні охорони археологічної спадщини. Позиція Інституту археології НАН України, який послідовно виступає проти нелегальних розкопок і нелегального колекціонування, викликає шалену протидію. Голова комітету

Верховної Ради з питань культури і духовного відродження О.С. Танюк замість того, щоб захищати археологічну спадщину від грабіжників, заходився всіма силами боротися з академічними археологами, котрі цю спадщину досліджують і охороняють.

Дивно, але до цієї боротьби приєдналось і Міністерство культури. Спільними зусиллями вони домоглися того, що Інститут археології позбавили права видачі кваліфікаційних документів (Відкритих листів) на проведення розкопок, яке він мав від 1918 р. Ці функції передані якійсь Міжвідомчій раді з невизначеними кваліфікаційним складом і компетенцією. По суті, триває руйнація відпрацьованої за століття системи наукового археологічного дослідження, яке складається не лише з видачі кваліфікаційного документа, а й польової інспекції, котра стежить за методикою розкопок, служби фахових рецензентів звітів про польові дослідження, фондування їх у науковому архіві Інституту археології. Нічого подібного, звичайно, в сис-

темі Міністерства культури чи на міжвідомчому рівні створити неможливо.

Якщо цей чиновницький абсурд справді буде впроваджено у життя, дослідженню й охороні археологічної спадщини завдадуть непоправної шкоди. Мені відомо, що подібне протистояння було і в Росії, але там переміг здоровий глузд. Інститут археології РАН залишився головною науково-експертною установою у сфері дослідження й охорони археологічних пам'яток.

Впливає невтішний висновок: в Україні втрачається повага до фундаментальних академічних знань, науковців, котрі ці знання створюють. На наших очах розвивається межа між професіоналізмом і любительством, наукою і міфотворчістю. Якщо така тенденція збережеться і надалі, а метушня довкола реформування науки і регулярні «дзеркало-тижневі» нападки на НАН України не дають підстав сподіватися на інше, то не залишиться жодних ілюзій щодо майбутнього фундаментальної науки в Україні.

**В.І. ЛЯЛКО,
член-кореспондент НАН України,
директор Центру аерокосмічних досліджень Землі
Інституту геологічних наук НАН України**

Останнім часом з'явилося чимало «вчителів» серед певних політиків, високопосадовців і так званих «патріотів», які не знайшли свого місця у вітчизняній науці і розгорнули упереджено-тенденційну кампанію дискредитації як усєї української науки, так, зокрема, і НАН України.

Складається враження, що визнані в усьому світі здобутки вітчизняних учених у космічних технологіях, літакобудуванні, ядерній енергетиці та інших проривних наукових і технічних напрямках свідомо залишаються поза увагою консорціуму диригентів чорного піару, спрямованого на остаточний розвал науково-технічного потенціалу України.

Чого ж домагаються «реформатори задля реформ»? Мета у них проста — зруйнувати Академію, започатковану великим В.І. Вернадським, яка створювалася десятиліттями і була гордістю нашої країни. Тобто знову — за мотивами відомого гімну — «... мы разрушим до основанья, а затем...». А що ж потім?

А потім, рекомендують такі «реформатори», запросимо, як і тисячу років тому, «варягів», щоб вони разом із нашими експортованими «реформаторами» навчили нас, як треба розвивати науку, які болонські чи «оболонські» процеси її розвитку штампувати в Україні, які індекси оцінок упроваджувати і т.п.